

PRIROČNIK
ZA UČITELJE
(ZA UČENCE SREDNJIH ŠOL)

**Sposobnost
kritičnega
razmišljanja**

Vsebina

Povzetek projekta	4
Kako uporabljati priročnik in interaktivno predstavitev	5
Opomba	6
Pridobljene kompetence	7
Uvod v lekcijo	8
Kritično razmišljanje	9
Dunning-Krugerjev efekt	10
Kaj so kognitivne distorzije?	11
Kognitivne distorzije	12
Primeri kognitivnih distorzij I	13
Črno-belo razmišljanje	14
Filtriranje	14
Pretiravanje in poenostavljanje	15
Upravičevanje na podlagi čustev	15
Primeri kognitivnih distorzij II	16
“Noj” efekt	17
Stereotipiziranje	17
Jaz imam vedno prav	18
Obtoževanje	18
Kako uporabiti kritično razmišljanje?	19
Logične zmote	22
Primeri logičnih zmot I	23
Poudarek na tradiciji, večinskem mnenju	24
Odvračanje pozornosti	25
Čredno vedenje	25
Družbeni (informacijski) mehurčki	26
Primeri logičnih zmot II	26
Poudarek na avtoriteti	27
Napad na osebo	27
Slippery slope	28
Prenagljeno posploševanje	28
Konkretni primeri logičnih zmot I	29
Prenagljeno sklepanje	30
Poudarek na noviteti	30
Vse ali nič	31
Konkretni primeri logičnih zmot II	31
Poudarek na neznani avtoriteti	32
Laskanje	32
Poudarek na denarju	33
Konkretni primeri logičnih zmot III	34

Poudarek na verjetnosti	34
Ustvarjanje zmede	35
Varljiv videz	35
Še več primerov logičnih zmot za vajo	36
Konec	38
Seznam za branje	39
Vaja: Zaključni test (brez pravih odgovorov)	40
Vaja: Zaključni test (+ pravih odgovori)	42
Vaja: Logične zmote in kognitivne distorzije (brez pravih odgovorov)	44
Vaja: Logične zmote in kognitivne distorzije (+ pravih odgovori)	45
Viri in literatura	46

Povzetek projekta

Državlanske kompetence so ključnega pomena za aktivno politično udeležbo, ki je eden izmed glavnih elementov dobrega upravljanja in trajnostne demokracije. Zlasti v vzhodnem delu Podonavja politična udeležba stagnira. Še posebej zaskrbljujoči sta apatija in pomanjkanje političnega interesa na strani mlajše populacije. Poleg tega smo bili v zadnjih letih priča političnim dogajanjem, ki vodijo v poslabšanje demokratičnih standardov v mnogih delih regije. Ključni element državljanske kompetence je visoka stopnja medijske pismenosti. Ta je nujna za to, da so ljudje sposobni reflektirati družbene realnosti, s čimer postanejo odporni na negativne medijske pojave, kot so sovražni govor in lažne novice.

Glavni cilj projekta je izboljšati demokratično transnacionalno upravljanje z razvojem observatorija za medijsko pismenost, ki temelji na sodelovanju med različnimi ustreznimi deležniki. V mnogih državah Podonavja sta razvoj kompetenc, povezanih z medijsko pismenostjo in aktivnim državljanstvom, daleč za razvitejšimi deli Evrope. Ta observatorij bo služil kot mehanizem za povečanje medijske pismenosti in s tem za krepitev kompetenc državljanov, kar bo prispevalo k razvoju trajnostne demokracije. Glavne ciljne skupine so mladi in ljudje, ki z njimi delajo. Za krepitev medijske pismenosti bo observatorij zagotovil orodja, ki bodo na voljo tako mladim kot njihovim edukatorjem.

Projekt bo vzpostavil observatorij za medijsko pismenost, ki bo zagotovil instrumente za pregled medijskih vsebin, orodja za usposabljanje ter priporočila za nadgradnjo medijske pismenosti v povezavi z drugimi državljanskimi veščinami. V njegovem okviru bodo pripravljena orodja za krepitev zmogljivosti in usposabljanje, spletni vmesnik in priporočila. Osrednje dejavnosti projekta so: kreiranje praks in širjenje informacij, razvoj učnega sistema, oblikovanje platform za spletno usposabljanje in pilotno testiranje.

Kako uporabljati priročnik in interaktivno predstavitev

Dragi učitelji,

pravkar ste prejeli priročnik, ki je zasnovan za vas in za vaše delo s prezentacijami v razredu. Našli boste informacije o tem, kako delati s posameznimi diapozitivi, kaj je njihov glavni cilj in nekaj nasvetov za poučevanje za boljše razumevanje teme.

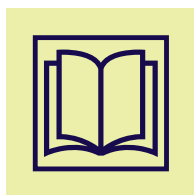
Priročnik vsebuje tudi seznam literature, zahvaljujoč kateri lahko pridobite ali razširite znanje, ki se nanaša predvsem na določeno temo predstavitve. Če je zaželeno, da učenci samostojno delajo s pomočjo prezentacije, jim zagotovite priročnik za učence (V tiskani ali digitalni obliki. Tam bodo našli vse informacije, ki jih potrebujejo za delo s predstavitvami in razumevanjem povedanega. Struktura priročnikov temelji na enaki osnovi in je zato podobna).

Če na diapozitivu v spodnjem levem kotu vidite ikono »i«, jo kliknite. Pod njo se nahajajo dodatne informacije ali primeri, ki vam bodo pomagali bolje razumeti temo. Nekateri diapozitivi imajo poleg gumba »i« tudi interaktivne elemente. Ti elementi so poudarjeni. Lahko gre za zvočni vzorec, video ali dodatne informacije. V predstavitvi boste našli tudi ikono za zvok.

Nekateri diapozitivi vsebujejo zvok. Po potrebi lahko kliknete ikono zvoka, da utišate ali ponovno aktivirate zvok. Kliknite puščico desno za naslednji diapozitiv. Če se želite vrniti nazaj, kliknite levo puščico. Če se želite vrniti na sam začetek predstavitve, kliknite na ikono hiše.

V tem priročniku boste našli Nasvete za poučevanje in učenje, ki so primerno orodje za interakcijo med učenci in učitelji, ki bodo nudili učinkovito podporo poučevanju. Nekateri nasveti so bolj kot zabavne igre za razred, ki naj bi pomagale razumeti učni načrt na bolj igriv način. Besedilo je preprejeno z definicijami. Bodite pozorni tudi na zanimivosti.

Elementi v priročniku:

NASVETI ZA POUČEVANJE

ZANIMIVA DEJSTVA

DEFINICIJE

Opomba

Dolžina lekcije: 180 minut

Predvideni učni rezultati

Učenci:

- ▶ zna razložiti pojem kritičnega mišljenja, njegove značilnosti in namen; zaveda se, kaj prispeva k kritičnemu razmišljanju in lahko analizira lastno izkušnjo
- ▶ zna razložiti in analizirati Dunning-Krugerjev efekt
- ▶ zna prepoznati logične zmote in navesti primere
- ▶ zna prepoznati kognitivne distorzije in navesti primere le-teh
- ▶ zna analizirati besedila, z namenom odkrivanja logičnih zmot in razmišlja o njihovi uporabi v resničnem življenju
- ▶ zna analizirati besedila, z namenom odkrivanja kognitivnih distorzij in razmišlja o njihovi uporabi v resničnem življenju

Competences obtained

Kompetence za reševanje problemov

- ▶ Učenec prepozna problem in njegove značilnosti.
- ▶ Učenec kritično interpretira pridobljeno znanje in ugotovitve.

Kompetence kritičnega branja in dojetanja medijskih sporočil

- ▶ Učenec pridobi sposobnost kritičnega pristopa do medijskih informacij
- ▶ V svojem razmišljanju in razmišljanju drugih razkriva predsodke in se upira njihovem vplivu na svoja mnenja in dejanja. Učenec prepozna pogosto ponavljajoče se stereotipno mišljenje.
- ▶ Sposobnost oblikovanja realističnega pogleda na realnost in orientacije v družbenih pojavih in procesih, ki tvorijo okvir vsakdanjega življenja.

Kompetence zaznavanja avtorja medijskih sporočil

- ▶ Sposobnost prepoznavanja manipulativne komunikacije v množičnih medijih in kritičnega odnosa do nje.

Kompetence za učenje

- ▶ Učenec je pripravljen za uporabo različnih postopkov reševanja problemov, na problem gleda z različnih zornih kotov.

Komunikacijske kompetence

- ▶ Učenec analizira mnenje druge osebe, preden zavzame stališče ali kritizira. Šele potem, ko najde močne proti-argumente, poskuša učenec spremeniti mnenje ali dejanja sebe in drugih.

Uvod v lekcijo

Da bi lahko učenci aktivno sodelovali v družbenem življenju, bi morali biti sposobni kritično vrednotiti politične argumente, informacije iz novic in drugih medijev. O teh stvareh je treba kritično razmišljati. Ta lekcija je namenjena nadgrajevanju te veščine.

Kritično mišljenje je kombinacija besed, ki se vse pogosteje uporabljajo na področju medijev in izobraževanja v različnih primerih. Kaj si lahko predstavljamo pod tem izrazom in kako spodbuditi kritično razmišljanje? Poskrbimo, da kritičnega mišljenja ne zamenjamo s kritiko (to je pojem, ki ga učenci bolje poznajo, zato uporabljajo njegovo definicijo, ko slišijo za pojem kritičnega mišljenja).

V naslednjih diapozitivih se osredotočamo na logične zmote in kognitivne distorzije. Od učencev ne zahtevamo poznavanja terminologije, je pa zaželeno, da se zavedajo nezavednih napak, ki jih pogosto delamo pri argumentiranju in sklepanju.

Velik poudarek je na praktičnih vajah. Učenci lahko kliknejo na interaktivne elemente, pod katerimi je razlaga bodisi logične zmote ali kognitivne distorzije s konkretnimi primeri. Ta ciljna skupina bo vadila na bolj zahtevnih primerih, da bo večino kritičnega vrednotenja res dobro obvladala. Učenec mora biti sposoben prepoznati problem in razjasniti njegovo naravo ter biti sposoben kritično interpretirati pridobljena znanja in ugotovitve. Učenec nove informacije preveri ter poišče argumente in dokaze za svojo trditev.

Kritično mišljenje

Več pozornosti moramo posvetiti temu, kdo nam govori resnico in kdo se samo trudi, da bi besede zvenele kot resnica.

Na diapozitivu bomo spoznali kritično mišljenje. **Kaj to pomeni?**

► Najprej naj učenci izrazijo svoje misli. Verjetno bodo razlage črpali iz bistva besede. Ne pozabite poudariti, da kritično razmišljanje ne pomeni, da bi morali koga kritizirati.

Odgovor poiščite na diapozitivu.

Biti moramo **kritični** do medijskih vsebin in poskušati ugotoviti, ali se določen blogger, pevec ali politik z nami samo poigrava.

Dunning-Kruger učinek

NASVET ZA POUČEVANJE

Preden učencem razložite pomen Dunning-Krugerjevega efekta, jim predstavite problem, ki temelji na primeru. Uporabite lahko na primer samoocenjevanje po zadnjem šolskem preizkusu znanja.

Kako so se učenci ocenili?

Ali ste od nekoga, ki ima običajno zelo dobre rezultate, slišali, da test ni šel dobro?

Read on the slide what the Dunning-Kruger effect is. Think about the first sentence in quotes.

„Če nimam veliko informacij/znanja o določeni temi, potem ne morem vedeti, česa še ne vem.“

Raziskave so pokazale, da so ljudje, ki nimajo zadostnega znanja/spretnosti na določenem področju, nagnjeni k precenjevanju svojih rezultatov (so samozavestni). Po drugi strani pa se izobraženi ljudje pogosto podcenjujejo.

Ta fenomen imenujemo Dunning-Krugerjev efekt.
Fenomen sta prva opisala David Dunning in Justin Kruger.

Če nimam dovolj informacij ali znanja o neki temi (na primer, ko se s starši pogovarjam o politiki), ne morem vedeti, česar še ne vem.

Zato je treba informacije ovrednotiti, tako splošne kot politične.

Če vam politik v novicah razlaga svoje stališče, morate dobro prisluhniti slogu, v katerem poda informacije. Na naslednjih diapozitivih bodo predstavljeni primeri manipulacije.

Kaj so kognitivne distorzije

Opišite ženske na diapozitivu - kakšne so njihove značilnosti, interesi, poklici ...

Katero izmed žensk na slikah bi raje izbrali kot inštruktorja na smučarskih tečajih ali kot vodjo tabora? Zakaj?

Možgani nas lahko prepričajo o nečem, kar ni res.

Poglejte si definicijo s klikom na info gumb in preberite, kaj so kognitivne distorzije in kako izgledajo v praksi.

Kognitivne distorzije

Kognitivne distorzije = nezavedno oblikovana napačna prepričanja, ki se v naših glavah oblikujejo zato, ker zvenijo logično.

Možgani nas lahko prepričajo o nečem, kar ni res.

V primeru žensk na sliki gre lahko, na primer, za prenačljeno sklepanje ali posploševanje. Prve informacije, ki jih dobimo, za nas delujejo kot sidro – vedno si jih dobro zapomnimo.

Vplivajo tudi na naše nadaljnje zaznavanje in posledično podobne situacije presojava na enak način.

Kognitivne distorzije

Ta diapozitiv predstavlja uvod v posamične primere. Pojdite na naslednji diapozitiv in preberite konkretne primere kognitivnih distorzij in njihove razlage.

PRIMERI KOGNITIVNIH DISTORZIJ

Primer kognitivne distorzije I

Na tem diapozitivu vidite štiri simbole. Kliknite na enega od njih, da si ga ogledate. Oglejte si enega za drugim.

Ko preberete primere, pomislite na simboliko slik. Ali so slike in besede med seboj povezane?

Vizualni elementi naj vam pomagajo, da si lažje zapomnite primere.

Kako prikazete posamezne primere?

Kliknite na simbol in predel v isti barvi se bo razširil.

Na njem je ime kognitivne distorzije in konkreten primer. Izbrali smo tiste, ki ste jih morda srečali v svojem življenju.

Ko ga preberete, znova kliknite na polje in opis bo izginil.

Kliknite na naslednji simbol, da si jih ogledate vse po vrsti.

NASVET ZA POUČEVANJE

Učenci naj pripravijo več primerov specifičnih kognitivnih distorzij. Primere naj zapišejo na papir. Drugi učenci naj žrebajo papir in uganejo, za kakšno kognitivno distorzijo gre.

V vajo lahko vključite tudi metode dramske vzgoje. Učenci lahko posamezne primere odigrajo. Igranje vlog in situacijska igra jim bosta omogočila, da se obnašajo drugače kot ponavadi.

Črno belo razmišljanje

A slide with a yellow background and a teal yin-yang icon. It contains a quote and a definition of black and white thinking.

Primer: "Moja predstavitev je bila popoln neuspeh. Ves čas sem jecljaj in zardeval, na koncu mi je zmanjkalo časa za vprašanja."

Črno-belo razmišljanje
vse je popolnoma super, ali pa popolnoma grozno. Vmesne možnosti ni.

The slide also features a teal funnel icon with three arrows pointing down into it, and a teal yin-yang icon. There are navigation icons: a home icon in the top left, a back arrow on the left, and a forward arrow on the right.

Filtriranje

A slide with a teal background and a teal mask icon. It contains a quote and a definition of filtering.

Primer: "Moja predstavitev je bila popoln neuspeh. Carl mi je rekel, da sem govoril prehitro in se mu je vse zdelo nesmiselno."

Filtriranje
poudarjamo podrobnosti neuspeha, in pozabljamo na uspešne trenutke in jim ne pripisujemo velikega pomena.

The slide also features a teal exclamation mark icon and a teal yin-yang icon. There is a forward arrow navigation icon on the right.

Pretiravanje in podcenjevanje

This slide features a background with a yellow and teal geometric pattern. At the top, there are icons for a home button, a yin-yang symbol, and a theatrical mask. The main text is centered in a teal box. Below the text is an icon of a funnel with arrows pointing into it, symbolizing a process or filter.

Primer: "Hvala, res si mi zelo pomagal, za vedno bom tvoj dolžnik..."

Pretiravanje in podcenjevanje
pogosto v povezavi z delom, ki smo ga opravili mi, ali nekdo drug.

Utemeljevanje na podlagi čustev

This slide features a background with a yellow and teal geometric pattern. At the top, there are icons for a home button, a yin-yang symbol, and a theatrical mask. The main text is centered in a pink box. Below the text is an icon of two stylized figures, one taller than the other, representing people or characters.

Primer: "On je grozen kuhar. Še nikoli nisem jedel tako slabe hrane."

Upravičevanje na podlagi čustev
verjamemo, da naša čustva odražajo realno stanje.

Primer kognitivne distorzije II

Kognitivnih distorzij je veliko več. Tu so še štirje primeri.

Preberete jih lahko na enak način kot prej.

Na tem diapozitivu vidite štiri simbole. Kliknite na enega od njih, da si ga ogledate.

Poglejte enega

za drugim. Ko preberete primere, pomislite na simboliko slik.

Ali so slike in besedila med seboj povezani?

Vizualni elementi naj vam pomagajo, da si lažje zapomnite primere.

Za konkretne primere si oglejte naslednje diapozitive.

“Noj” učinek

The infographic features a central teal triangle with a person icon and three arrows pointing towards it. To the right, a pink triangle contains a gavel icon. The background is composed of various colored triangles in shades of yellow, orange, and teal. Navigation icons (home, back, forward) are visible in the corners.

Primer: “Problema ne vidim, kar pomeni, da problema ni..”

Nojev efekt
zanikanje neprijetnih dejstev.

Stereotipiziranje

The infographic features a central teal triangle with a person icon and three arrows pointing towards it. To the right, a pink triangle contains a gavel icon. The background is composed of various colored triangles in shades of yellow, orange, and teal. Navigation icons (home, back, forward) are visible in the corners.

Primer: “Ženske niso dobre voznice.”

Stereotipiziranje
pripisovanje določenih karakteristik celotnim skupinam ljudi.

Jaz imam vedno prav

Primer: "Vseeno mi je, kaj ti misliš. Jaz imam zagotovo prav."

Jaz imam vedno prav
vedno poskušamo dokazati,
da so naša mnenja in dejanja pravilna.

The slide features a background of overlapping triangles in shades of yellow, orange, and teal. In the top left, there is a home icon. In the top right, there is a right-pointing arrow icon. The text is centered in a white font. Below the text, there is an icon of a person with three arrows pointing towards them from above.

Obtoževanje

Primer: "Zaradi tebe me boli glava. Spet me zaradi tebe skrbi."

Obtoževanje
druge ali sebe krivimo za vse,
kar se nam zgodi.

The slide features a background of overlapping triangles in shades of yellow, orange, and teal. In the top left, there is a home icon. In the top right, there is a right-pointing arrow icon. The text is centered in a white font. Below the text, there is an icon of a gavel.

Morda so se vam nekateri od primerov zdeli znani. Morda ste že slišali ali celo rekli kaj podobnega. Ne pozabite, **manipulativni govor ni pravilen**, vendar ga je mogoče popraviti.

Zavedajte se, kaj želite povedati in kako lahko to rečete/naredite. Če se nekdo na tak način pogovarja z vami, boste to sposobni prepoznati in opaziti, da ni neposreden.

Kako uporabiti kritično mišljenje

Na diapozitivu smo upodobili možgane. Predstavljajte si, da so to vaši možgani.

Ko dobivate informacije, jih na nek način ocenjujete.

Na levi (modri) so dražljaji, ki so dobri za kritično razmišljanje. Na desni strani pa tisti, ki niso.

Kliknite na modri del za več podrobnosti. Podobno lahko kliknete na desni del in preberete več o negativnih vplivih.

Za več informacij si oglejte tudi info gumb.

Kritično razmišljanje

Več pozornosti moramo posvetiti temu, kdo nam govori resnico in kdo se trudi, da bi bile njegove besede videti kot resnica.

Kritično razmišljanje = sposobnost procesiranja in pravilnega ovrednotenja informacij. Pri analizi informacij se ne prepustimo zavesti čustvom, prvim vtisom, distorzijam ali manipulaciji).

Biti moramo kritični do medijskih vsebin in poskušati opaziti, če se določen blogger, pevec ali politik z nami samo poigrava.

NASVET ZA POUČEVANJE

Z učenci se pogovorite o posameznih točkah. Učence spodbudite k iskanju razlogov, **zakaj** nekatera dejanja (ne) pomagajo pri kritičnem mišljenju. Če bodo posamezne točke sami utemeljili ali navedli primerne primere in izkušnje, si jih bodo bolje zapomnili.

Kritično razmišljanje

- procesiram informacije

- ne verjamem takoj vsega kar slišim

- ne pustim, da me informacije razburijo

- o vseh stvareh dobro premislim

vedno preverim resničnost informacij in zanesljivost njenih virov

ne širim informacij, ki jih dobim iz naslovov člankov ali nezanesljivih virov

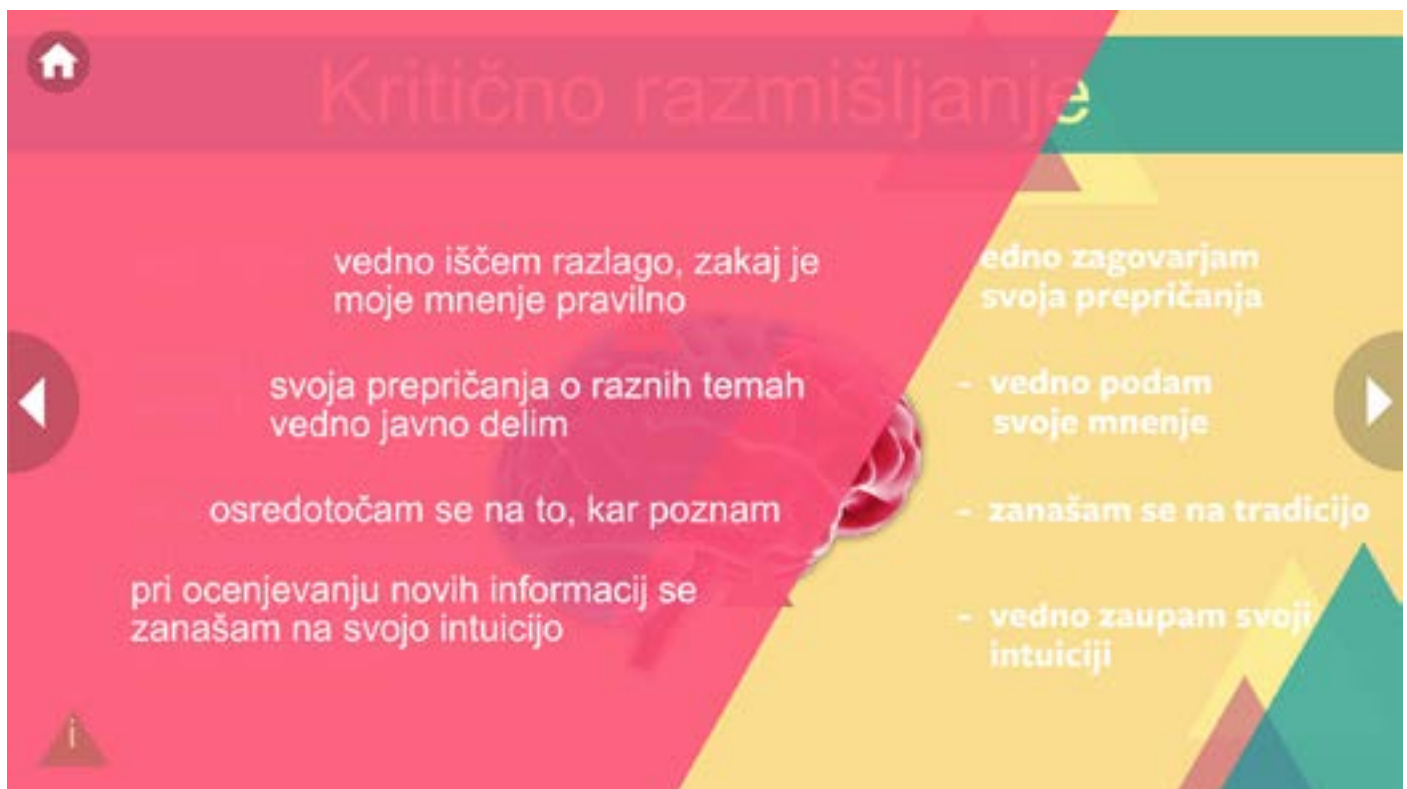
do novih informacij pristopam umirjeno ter razmislim o njihovih vzrokih in posledicah

do novih informacij pristopam umirjeno ter razmislim o njihovih vzrokih in posledicah

Da bi o nečem lahko kritično razmišljali:

- ▶ moramo delati z informacijami in jih uporabljati v pravem kontekstu
 - ▷ moramo preveriti, ali so informacije resnične in na katerih virih temeljijo
- ▶ ne smemo takoj verjeti vsem informacijam
 - ▷ ne širimo informacij le na podlagi naslovov člankov ali nepopolnih informacij
- ▶ se ne smemo pustiti hitro razburiti
 - ▷ k informacijam pristopimo umirjeno, poiščemo vzroke in posledice moramo o vse-
- ▶ mu dobro razmisliti
- ▶ moramo postavljati vprašanja in iskati odgovore, da na stvari pogledamo z različnih zornih kotov

Pri kritičnem razmišljanju ne smemo:

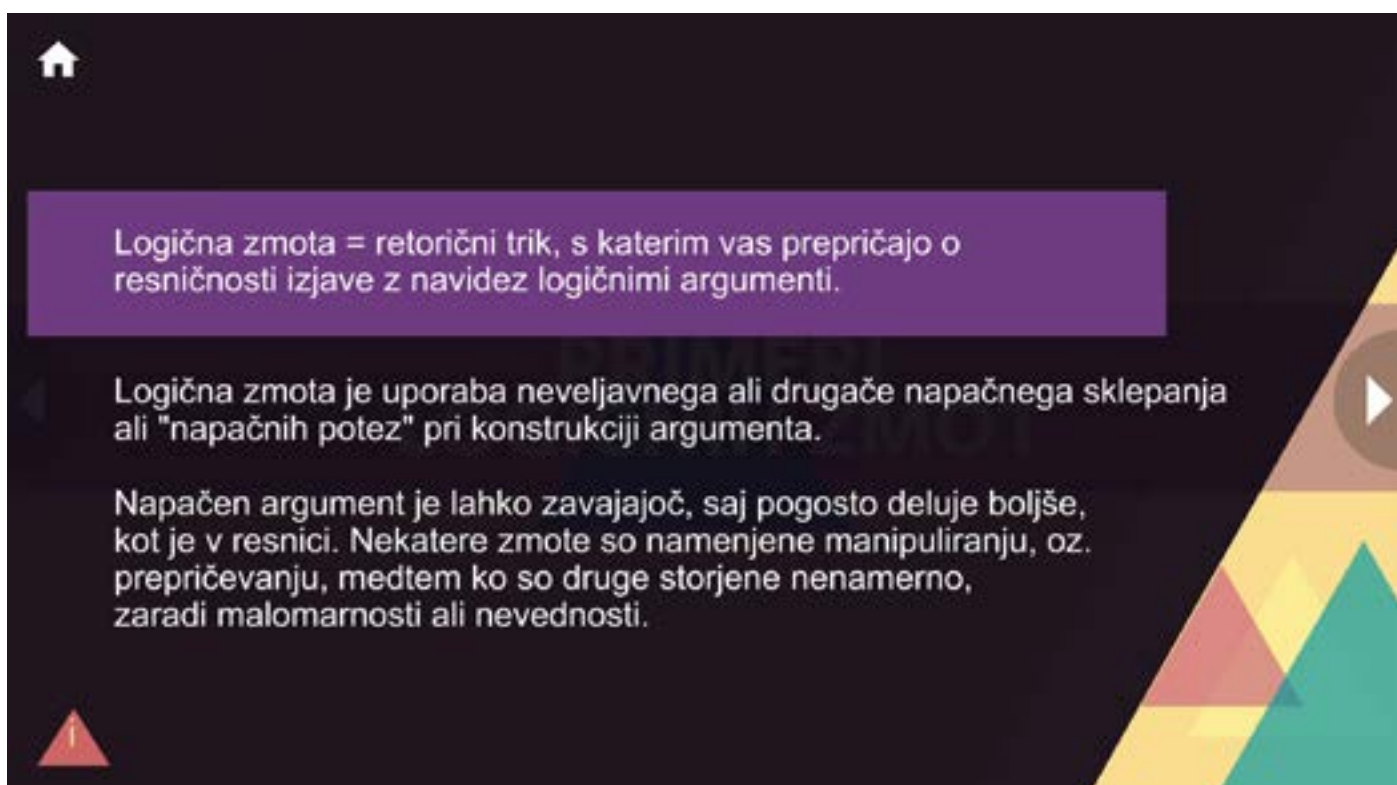
- ▶ zagovarjati svojega stališča
 - ▷ iskati samo dokaze, da je moja razlaga pravilna
- ▶ komentirati vsake stvari
 - ▷ javno razlagati svojih stališč do različnih tematik
- ▶ slepo verjeti tradiciji
 - ▷ imeti fokusa samo poznanih temah
- ▶ slepo verjeti svoji intuiciji
 - ▷ o informacijah soditi samo na podlagi svoje intuicije

Logične zmote

Ta diapozitiv predstavlja uvod v različne primere. Pojdite na naslednji diapozitiv in si preberite definicijo logičnih zmot.

Kliknite na info gumb za več podrobnosti.

Primer logične zmote I

Zdaj govorimo o **logičnih zmotah**. Lahko ste prepričani, da ljudje teh oblik ne uporabljajo za boljšo komunikacijo z vami. Bolj pogosto je cilj take komunikacije z vami manipulirati in vas v nekaj prepričati.

Logična zмотa = retorični trik, s katerim vas prepričajo o resničnosti izjave z navidez logičnimi argumenti. Vendar njihova veljavnost ni splošno veljavna.

Na naslednjem diapozitivu vidite štiri trikotnike. Kliknite na enega od njih, da si ga ogledate. Oglejte si enega za drugim in preberite njihove razlage.

Kako prikazati posamezne definicije?

Kliknite na simbol in predel v isti barvi se bo razširil. Na njem je ime logične zmote in njena razlaga. Izbrali smo tiste, ki ste jih morda že srečali v svojem življenju. Ko razlago preberete, znova kliknite na polje in ta bo izgine. Kliknite na naslednji simbol, da si preberite vse primere.

Poudarek na tradiciji, večinskem mnenju

Odvračanje pozornosti

Čredno vedenje

Zapomnite si ta izraz. O njem boste govorili tudi v lekciji »Manipulacija in propaganda«. Videli boste, kako ga je mogoče uporabiti v praksi in v političnem kontekstu.

Družben (informacijski) mehurček

Primer logične zmote II

Poudarjanje avtoritete

Napad na osebo

“Spolzke strmine”

Prenagljeno posploševanje

Konkretni primeri logičnih zmot I

Na tem diapozitivu vidite tri primere LOGIČNIH ZMOT. Navedli bomo konkretne primere, kjer se uporablja besedna manipulacija. Preberite opise na diapozitivu. Razmislite o tem in nato kliknite na določen trikotnik, da se prikaže primer.

Preden kliknete na trikotnik poiščite svoj primer. Zapišite ga na list papirja.

Ko preberete primere, poskusite poiskate še kakšnega iz svojih izkušenj. O njih se pogovorite s sošolci.

Prenagljeno sklepanje

Prenagljeno posploševanje

sklepati brez razmišljanja o drugih možnih interpretacijah

“Ta objava ima samo 3 všečke. Sploh je ne bom prebral, ker gotovo ni vredna mojega časa.”

je nekaj boljše samo zato, ker je novo

The slide features a light green background with a diagonal orange line. A pink triangle at the bottom contains the text 'je nekaj boljše samo zato, ker je novo'. Navigation arrows are visible on the left and right sides.

Poudarek na noviteti

Prenagljeno posploševanje

sklepati brez razmišljanja o drugih možnih interpretacijah

Poudarek na noviteti

domnevati, da je nekaj boljše samo zato, ker je novo

“Končno imamo novega župana. Brez dvoma bo veliko boljši, kot prejšnji župan.”

The slide features a light green background with a diagonal orange line. A pink triangle at the bottom contains the text 'domnevati, da je nekaj boljše samo zato, ker je novo'. A quote is placed in a pink area on the right. Navigation arrows are visible on the left and right sides.

Vse ali nič

Konkretni primeri logičnih zmot II

Poudarek na neznani avtoriteti

This infographic slide features a light green background with a large, stylized 'V' shape in the center. The left side of the 'V' is yellow and contains the title and a definition. The right side is light green and contains a quote. The bottom of the 'V' is pink and contains a subtitle. Navigation icons (home, back, forward) are visible in the corners.

Poudarek na neznani avtoriteti

domnevati, da je izjava resnična, ker tako trdi neznani strokovnjak

“Znanstveniki v Ameriki so ugotovili, da boste najlažje shujšali ob 8 uri zjutraj.”

In misli s pomočjo laskanja

Laskanje

This infographic slide features a light green background with a large, stylized 'V' shape in the center. The left side of the 'V' is yellow and contains the title and a definition. The right side is light green and contains two quotes. The bottom of the 'V' is pink and contains a subtitle. Navigation icons (home, back, forward) are visible in the corners.

Poudarek na neznani avtoriteti

domnevati, da je izjava resnična, ker tako trdi neznani strokovnjak

Laskanje

vsiliti mnenja in misli s pomočjo laskanja

“Vedno si bil sposoben. To zate gotovo ne bo problem.”

Jaz tega ne znam narediti tako dobro kot ti.

Za to delo ne bi mogli izbrati boljše osebe.

Poudarek na denarju

Konkretni primeri logičnih zmot III

Poudarek na verjetnosti
verjeti, da se mora nekaj zgoditi samo zato, ker se to lahko zgodi

Varljiv videz
predvidevati, da je nekaj res, zato ker je lepo

Povzročanje zmede
nasprotnika zmedemo z navajanjem nepovezanih dejstev

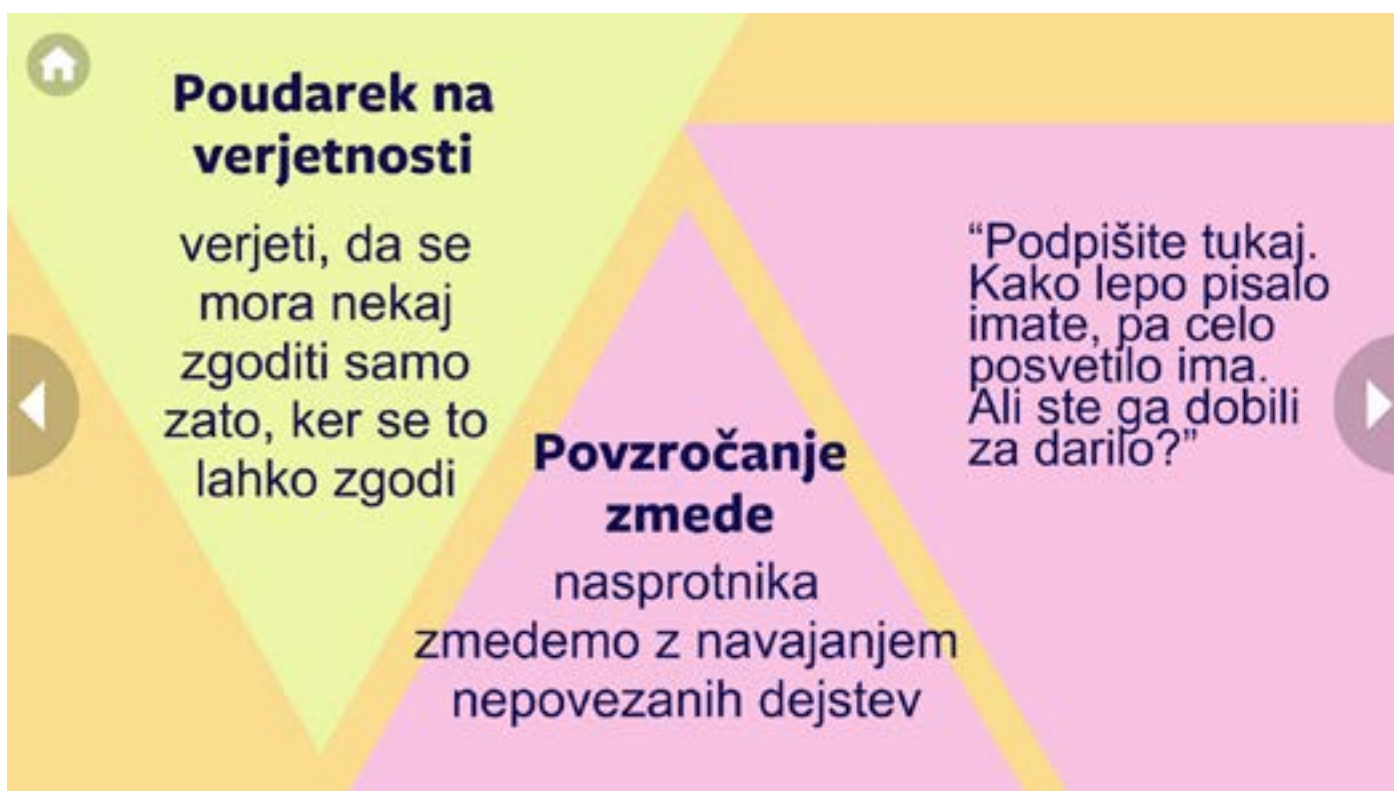
Poudarek na verjetnosti

Poudarek na verjetnosti
verjeti, da se mora nekaj zgoditi samo zato, ker se to lahko zgodi

“Zagotavljam ti, da bo zmagal na volitvah. Zmagal je tudi na prejšnjih, zakaj ne bi še na teh?”

zmedemo z navajanjem nepovezanih dejstev

Povzročanje zmede

Varljiv videz

NASVET ZA POUČEVANJE

Za učece pripravite primer (na primer iz politične razprave), v katerem so argumentirane napake. Naj učenci odkrijejo, kaj govorniki počnejo. Učenci lahko za domačo nalogo poiščejo podobne videoposnetke in vam jih pošljejo. Videe lahko skupaj predelate v naslednji učni uri.

Še več primerov logičnih zmot za vajo.

„Ananas ne sodi na pico. Po navadi ga niso dajali na pico, zato ne razumem te inovacije.“

► **Poudarek na tradiciji** – prepričanje, da je nekaj res samo zato, ker se je tako vedno delalo.

„Vsak majhen otrok ve, da je paradižnik zelenjava.“

► **Poudarek na večinskem mnenju** – prepričanje, da je izjava resnična, ker večina ljudi vanjo verjame.

„Če si ne umiješ zob, bodo postali črni in izpadli.“

► **Ustrahovanje** – utemeljitev trditev s strahom.

„Še en predlog je, da se vzpostavijo glasbeni večeri za starejše. No, že vidim, kako starejši plešejo in pojejo.“

► **Zasmehovanje** - predstaviti argumente nekoga drugega tako, da se zdijo smešni.

„Ali bi napisal nalogo zame? Res ne morem slediti vsem obveznostim. Pazim bolno babico in mlajšo sestrico in psa moram sprehajati. Pojma nimam, kako naj to vse obvladam.“

► **Vzbuditi sočutje** - prepričati nekoga z vzbujanjem sočutja do nas.

„Manekenka je res neumna. Veste ... lepi ljudje ne morejo biti pametni.“

► **Povezane trditve** – trditi, da morajo biti dogodki, ki se zgodijo ob istem času, povezani.

„Vsakič, ko pišemo test iz matematike, začne deževati.“

► **Zaporedni dogodki** - če domnevamo, da morajo dogodki, ki se zgodijo zaporedoma, imeti neko povezavo.

„Novo igralno tipkovnico sem videl na Instagram profilih tistih, ki igrajo GTA. Verjetno bo res super, saj je vsak igralec o tem objavil vsaj 5 objav.“

► **Spregledati skupni vzrok** – domnevati, da obstaja razmerje med dvema pojavoma, a prezreti skupni vzrok.

„Zelenjava je zdrava, saj je dobra za prebavo. In ker je dobra za prebavo, je zelo zdrava.“

► **Logični krog** – sklepanje na podlagi argumenta, ki je enak nekaterim prejšnjim argumentom.

„Že dve leti neuspešno stavim na iste številke, naslednji mesec pa mi bo zagotovo končno uspelo.“

▶ **Igralniška zmota** – verjeti, da bodo naključni rezultati vplivali na prihodnje naključne rezultate.

„Tom in Gabrijela iz 8. razreda imata odlične šolske uspehe. Poučevanje v 8. razredu bo užitek, zelo se veselim.“

▶ **Komponiranje** - zanašati se na dejstvo, da je atribut dela tudi atribut celote.

„Ta program predvaja samo neumne oddaje, tudi film danes bo slab.“

▶ **Delitev** - verjeti, da je lastnost celote tudi lastnost vsakega njenega dela.

„To kar pravi, je neumno. On tega ne more razumeti, ker je samo vrtnar.“

▶ **Napad na osebo** – imeti pomisleke do osebe, ne do argumentov.

„Ali nam ga kupiš, ali pa te bomo pretepli.“

▶ **Napačna dilema** – predstaviti dve rešitvi kot edine možnosti.

„Če ne narediš domače naloge, boš dobil slabo oceno. Potem ne moreš imeti 5 v šolskem spričevalu, zato ne pričakuj, da boš prišel v srednjo šolo.“

▶ **Efekt snežene krogle** - domnevati, da bo majhna sprememba povzročila verigo nesreč.

„Toda naš zgodovinar je rekel, da je grand drugo ime za babico. Ta torej ne sodi med našete besede.“

▶ **Poudarek na neprimerni avtoriteti** – predvidevati, da je izjava resnična, ker jo trdi strokovnjak.

NASVET ZA POUČEVANJE

Pri delu lahko uporabljate tudi knjigo: Ilustrirana knjiga slabih argumentov Alija Almosawija.

Konec

Zaključek

Uspešno ste opravili lekcijo veščin kritičnega mišljenja. Naučili ste se, kaj so logične zmete in kognitivne distorzije. Ampak, kar je še pomembnejše, naučili ste se, kako jih prepoznati v praksi

Če razumete obravnavane primere, ste na dobri poti, da vas bo težko preslepiti. Če ne, je potrebno malo več vaje. Ta lekcija je polna primerov. Ponovno pregledajte navedene primere in o njih razmišljajte.

Primere pokažite tudi bratom in sestram, staršem ali starim staršem. Tudi mnogi odrasli težko prepoznajo, ko jih nekdo poskuša preslepiti.

To lekcijo smo vključili, da lahko kritično razmišljate tudi v javnem življenju in o informacijah, ki jih prejimate iz različnih virov.

Seznam za branje

Amadeu Antonio Stiftung. (2018). *Was tun wenn mir Hate Speech in der Jugendarbeit begegnet??*. Web source: https://www.amadeu-antonio-stiftung.de/wp-content/uploads/2018/12/HateSpeech_Jugendarbeit.pdf

Bundeszentrale für politische Bildung. (2018). *Themenblätter im Unterricht* (Nr. 118). *Hate Speech*. Web source: <https://www.bpb.de/shop/lernen/themenblaetter/270493/hate-speech-gruppenbezogene-menschenfeindlichkeit-im-netz>

jugenschutz.net. (2017). *Vernetzter Hass. Wie Rechtsextreme im Social Web Jugendliche*.

Web source: https://www.jugenschutz.net/fileadmin/download/pdf/Broschuere_Vernetzter_Hass.pdf

e-Media project Consortium. (2021). *Handbook on Online Expression*. Web source: <https://all-digital.org/wp-content/uploads/2021/03/Media-Literacy-Booklet-Emedia-Project-Final-ENG-1.pdf>

e-Media project Consortium. (2021). *Handbook on Online Expression*. Web source: <https://all-digital.org/wp-content/uploads/2021/03/Media-Literacy-Booklet-Emedia-Project-Final-ENG-1.pdf>

Institut für Digitale Ethik. (2020). *Zehn Gebote der Digitalen Ethik – Flyer für Jugendliche*. Web source: https://www.klicksafe.de/fileadmin/media/documents/pdf/klicksafe_Materialien/Jugendliche/ZehnGebote_DigitaleEthik_Booklet.pdf

klicksafe/ KONFLIKT-KULTUR. (2019). *Was tun bei (Cyber)Mobbing? Systemische Intervention*. Web source: https://www.klicksafe.de/fileadmin/media/documents/pdf/klicksafe_Materialien/Lehrer_Allgemein/Was_tun_bei_Cybermobbing.pdf

klicksafe. (2017). *Spielregeln im Internet 1 – Durchblicken im Rechte Dschungel*. Web source: https://www.klicksafe.de/fileadmin/media/documents/pdf/klicksafe_Materialien/iRights_Themenreihe/Spielregeln_im_Internet_1.pdf

klicksafe/ Chaos macht Schule. (2020). *Datensatz – Datenschatz? Warum Datenschutz und Datensicherheit wichtig sind*. Web source: https://www.klicksafe.de/fileadmin/media/documents/pdf/klicksafe_Materialien/Lehrer_Allgemein/ks2go_DATENSCHATZ.pdf

klicksafe YouTube Kanal.

Web source: <https://www.youtube.com/user/klicksafegermany/videos>

Vaja:

Zaključni test

(brez pravih odgovorov)

Verzija za učence

Izberi pravi odgovor. Ali gre za logično zmoto?

1. Strokovnjaki na prestižni univerzi so ugotovili, kako uporabiti koper za boj proti gripi.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
2. Danes bom zagotovo zadel denar; končno se mi bo izplačalo, da vedno stavim na iste številke.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
3. Naredijo odlično pico, vendar to ne pomeni, da znajo narediti tudi odlične testenine.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
4. Navsezadnje ne bomo zaupali nekemu, ki tako pomembne stvari komentira v majici z potiskom Homerja Simpsona.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
5. Se strinjate s tem? Ne, niti ne razlagaj mi svojih razlogov, nesmiselno je.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
6. Če zaužijem še dva dela čokolade, ne bom takoj predebel in zbolel za sladkorno boleznijo.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
7. Če kupimo igralca iz tako odlične nogometne ekipe, bo zagotovo igral odlično.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
8. Te matematične vaje preprosto ne razumem. Poskušal bom prositi nekoga, da mi jo razloži.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto

9. Seveda je res, soseda je rekla, da mi ne bi lagala.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
10. To, da me je Milan prevaral, še ne pomeni, da so vsi drugi fantje takšni.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto

Vaja:

Zaključni test

(+ pravilni odgovori)

Verzija za učitelje

Izberi pravi odgovor. Ali gre za logično zmoto?

1. Strokovnjaki na prestižni univerzi so ugotovili, kako uporabiti koper za boj proti gripi.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
2. Danes bom zagotovo zadel denar; končno se mi bo izplačalo, da vedno stavim na iste številke.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
3. Naredijo odlično pico, vendar to ne pomeni, da znajo narediti tudi odlične testenine.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
4. Navsezadnje ne bomo zaupali nekomu, ki tako pomembne stvari komentira v majici z potiskom Homerja Simpsona.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
5. Se strinjate s tem? Ne, niti ne razlagaj mi svojih razlogov, nesmiselno je.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
6. Če zaužijem še dva dela čokolade, ne bom takoj predebel in zbolel za sladkorno boleznijo.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
7. Če kupimo igralca iz tako odlične nogometne ekipe, bo zagotovo igral odlično.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto
8. Te matematične vaje preprosto ne razumem. Poskušal bom prositi nekoga, da mi jo razloži.
gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto

9. Seveda je res, soseda je rekla, da mi ne bi lagala.

gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto

10. To, da me je Milan prevaral, še ne pomeni, da so vsi drugi fantje takšni.

gre za logično zmoto
ne gre za logično zmoto

Vaja: Logične zmote in kognitivne distorzije (brez pravih odgovorov)

Verzija za učence

Za kakšen napačen argument gre?

1. Gospod Sýkora je bil vse življenje vrtnar. Preselil se je pred nekaj meseci. Pred kratkim so njegovi novi sosede ugotovili, da je bil kot mladenič v priporu. Zdaj sodeluje na javni seji občinskega sveta, ki med drugim obravnava posušeno zemljo in posledično pogostost košnje trave v vasi. Gospod Sýkora se zavzema za čim manj košnje trave in se pri tem zanaša svoje izkušnje. Eden od predstavnikov občine, direktor velikega podjetja, ki opravlja košnjo za občino, se z njim spusti v prepir, v katerem poskuša prepričati druge, da morajo zaupati zvestemu članu tega sveta in ne znanemu kriminalcu, ki ga nihče ne pozna.

- ▶ Laskanje
- ▶ Ustrahovanje
- ▶ Napad na osebo

Pomoč: Imeti pomisleke glede osebe in ne glede argumentov.

2. **Voditeljica:** In nam boste povedali, koliko zaslužite kot "youtuber"? Koliko ste dobili za promocijo svojega novega igralnega stola v zadnjem videu? **Youtuber:** Veste kaj, precej zapleteno je. Veliko ljudi misli – hej, samo posname video in za to dobi veliko denarja. Ampak ne vidijo, kaj je za tem. Sam opravim veliko dela, ki mi vzame veliko časa. Ampak, to je moj hobi, zato sem vesel, da lahko počnem nekaj, v čemer uživam.

- ▶ Varljiv videz
- ▶ Odvratanje pozornosti
- ▶ Poudarek na tradiciji

Pomoč: Nasprotno stranko zmede z nepovezanimi razlogi.

Vaja: Logične zmote in kognitivne distorzije (+ pravilni odgovori)

Verzija za učence

Za kakšen napačen argument gre?

1. Gospod Sýkora je bil vse življenje vrtnar. Preselil se je pred nekaj meseci. Pred kratkim so njegovi novi sosede ugotovili, da je bil kot mladenič v priporu. Zdaj sodeluje na javni seji občinskega sveta, ki med drugim obravnava posušeno zemljo in posledično pogostost košnje trave v vasi. Gospod Sýkora se zavzema za čim manj košnje trave in se pri tem zanaša svoje izkušnje. Eden od predstavnikov občine, direktor velikega podjetja, ki opravlja košnjo za občino, se z njim spusti v prepir, v katerem poskuša prepričati druge, da morajo zaupati zvestemu članu tega sveta in ne znanemu kriminalcu, ki ga nihče ne pozna.

- ▶ Laskanje
- ▶ Ustrahovanje
- ▶ **Napad na osebo**

Pomoč: Imeti pomisleke glede osebe in ne glede argumentov.

2. **Voditeljica:** In nam boste povedali, koliko zaslužite kot "youtuber"? Koliko ste dobili za promocijo svojega novega igralnega stola v zadnjem videu? **Youtuber:** Veste kaj, precej zapleteno je. Veliko ljudi misli – hej, samo posname video in za to dobi veliko denarja. Ampak ne vidijo, kaj je za tem. Sam opravim veliko dela, ki mi vzame veliko časa. Ampak, to je moj hobi, zato sem vesel, da lahko počnem nekaj, v čemer uživam.

- ▶ Varljiv videz
- ▶ **Odvračanje pozornosti**
- ▶ Poudarek na tradiciji

Pomoč: Nasprotno stranko zmede z nepovezanimi razlogi.

Literatura in viri

Splet

13 kognitivních omylů aneb jak si zkreslujeme realitu. *Mentem.cz* [online]. Brno: Mentem - brain training, 2016 (19 June 2021). Available: <https://www.mentem.cz/blog/kognitivni-omyly/>

21 způsobů, jak využít kognitivní zkreslení ke zvýšení konverzí. *Ilincev.com* [online]. ilinčev, © 2020 (4 May 2021). Available: <https://www.ilincev.com/kognitivni-zkresleni>

Ali Almosawi: Ilustrovaná kniha argumentačních klamů. *Archetypal.cz* [online]. Brno: Archetypal, 2016 (17 August 2021). Available: <https://archetypal.cz/2016/ilustrovana-kniha-argumentacnich-klamu/>

Argumentační fauly. *Bezfaulu.net* [online]. Bezfaulu, © 2019 (9 July 2021). Available: <https://bezfaulu.net/argumentacni-fauly/>

Argumentační fauly. *Obcanskevzdelavani.cz* [online]. Praha: COV, FHS UK, © 2021 (25 May 2021). Available: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/work/ke-stazeni/argumentacni-fauly-A4-barva.pdf>

Argumentační fauly: Jak nenaletět na řečnické triky. *Manipulatori.cz* [online]. Praha: Manipulátoři.cz, 2015 (29 June 2021). Available: <https://manipulatori.cz/argumentacni-fauly/>

Doporučené očekávané výstupy jako metodická podpora pro začleňování průřezových témat do švp a výuky. *Nuv.cz* [online]. Praha: NPI ČR, © 2011–2021 (15 July 2021). Available: <http://www.nuv.cz/vystupy/doporucene-ocekavane-vystupy-1>

KOTVENÍ. *Bezfaulu.net* [online]. Bez faulu, © 2019 (13 May 2021). Available: <https://bezfaulu.net/kognitivni-zkresleni/kotveni/>

Podpora pro výuku průřezových témat v základních školách. *Digifolio.rvp.cz* [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 2015 (21 July 2021). Available: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=70994&view=3251>

RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO GYMNÁZIA. *nuv.cz* [online], 2020 (5 May 2021). Available: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>

RÉTORIKA PROPAGANDY. *Bezfaulu.net* [online]. Brno: BURÝŠEK, 2019 (3 August 2021). Available: <https://bezfaulu.net/clanky/o-manipulaci/retorika-propagandy/>

Stock snímky, obrázky bez autorských poplatků, ilustrace a videa - *iStock* [online]. Calgary: Getty Images, © 2020 (21 July 2021). Available: <https://www.istockphoto.com>